

аудиторії, а саме: учасників бойових дій, ветеранів, родин загиблих та постраждалих військовослужбовців.

Висновки. Соціально-психологічна підтримка має бути комплексною та індивідуальною, з урахуванням психологічних, емоційних та соціальних потреб цільової аудиторії. Важливо розробляти і впроваджувати програми спрямовані на підвищення рівня психологічної стійкості, зниження ризику появи посттравматичного стресового розладу та інших психологічних проблем у членів родин військовослужбовців.

У цілому необхідно відзначити, що соціальна робота з військовослужбовцями та членами їхніх сімей має носити інтегративний характер, визначна роль у цій справі належить, на нашу думку, саме соціальному працівникові.

Список використаних джерел:

1. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. / Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., та ін. Київ : 7 БЦ. 2023. 175 с.

*Олександр Кузнецов,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
педагогічного факультету,
ДВНЗ «Донбаський національний педагогічний університет»*

*Науковий керівник: Ярослав Співак
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи,
ДВНЗ «Донбаський національний педагогічний університет»*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Постановка проблеми. Швидкий процес «старіння» населення, що передбачає зменшення народжуваності та збільшення кількості людей похилого віку є актуальною проблемою для України та країн Європейського Союзу. Дані статистики свідчать, що у 1991 році кількість населення України складала 51,6 млн. За дослідженням Держкомстату, на 1 січня 2022 р. ця кількість становила вже 41,16 млн осіб. За підрахунками

ООН, у 2022 р. в Україні мешкало 43 млн 792 тис. осіб (необхідно зазначити, що ООН здійснює дослідження в міжнародно визнаних кордонах України). Частка громадян віком до 17 років у структурі постійного населення держави залишається на рівні 18,1% (2019 р.) – 17,9% (2021 р.). Ситуацію суттєво ускладнює повномасштабне вторгнення РФ на територію України. За даними управління у справах біженців ООН, станом на початок 2023 року, понад 7,9 мільйонів українців виїхали за кордон через війну. Ще 5,9 мільйона людей стали внутрішньо переміщеними особами. З огляду на це дослідники роблять висновки, що внаслідок цих процесів українське суспільство з часом опиниться у низхідній спіралі демографічного занепаду. Отже, соціальна робота з людьми похилого віку є й буде залишатися у найближчому майбутньому одним з головних напрямів соціальної політики в Україні. На нашу думку, аналіз сучасних форм і напрямів соціальної роботи з людьми похилого віку сприятиме вдосконаленню системи соціального захисту населення в Україні та її гармонізації з європейським законодавством.

Виклад основного матеріалу. Питаннями вивчення проблем та особливостей людей похилого віку та специфіки соціальної роботи з ними займалися такі вітчизняні науковці, як: О. Безпалько, М. Єрмолаєва, І. Зверєва, І. Іванова, Т. Коленіченко, А. Лобанова, Л. Тюптя, С. Харченко та ін. Значна кількість вчених досліджували технології соціально-педагогічної роботи (Б. Алмазов, Н. Гарашкіна, Л. Мардахаєв), розглядали питання організації соціально-педагогічної підтримки людей похилого віку (Н. Басов, В. Фокін, Н. Шмельова та ін.). Напрями соціальної роботи з людьми похилого віку були досліджені у працях А. Капської, М. Лукашевич, Т. Семигіної, В. Яценко та ін.

У сучасній соціальній роботі, заснованій передусім на засадах гуманізму та індивідуального підходу до проблем особистості, фахівцям необхідно не лише приділяти увагу соціально-економічному захисту особи похилого віку, який виражений у наданні різноманітних матеріальних чи натуральних допомог, а й розуміти вагому роль культурного і духовного розвитку людини, адже у похилому віці проблема самореалізації та подолання наслідків зміни соціальних ролей стоїть особливо гостро. З огляду на це деякі підходи до здійснення соціальної роботи з даною категорією осіб є застарілими і не пристосованими до сучасних умов.

Загальні основи державної політики щодо осіб похилого віку визначено Конституцією України [3], Законом України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» [6], Законом України «Про соціальні послуги» [7] тощо.

Згідно з Положенням про Міністерство соціальної політики України, від 17.06.2015 № 423 [5], на Міністерство соціальної політики України в сфері соціального захисту покладаються функції щодо формування і реалізації державної політики щодо допомоги вразливим категоріям населення, зокрема людям похилого віку.

Законом України «Про соціальні послуги» передбачено право осіб літнього віку на соціальне забезпечення, гарантовано право особи на отримання соціальних послуг як переліку юридичних, економічних, психологічних, педагогічних, медичних, відновлювальних заходів тощо, завданням яких є покращення або відтворення їх життєдіяльності соціального пристосування та повернення до повноцінного життя [7]. Даний Закон визначає, що базовими формами надання соціальних послуг є матеріальна допомога та соціальне обслуговування. Матеріальну допомогу можна отримати у грошовій або натуральній формах.

Соціальне обслуговування – це комплекс соціальних заходів, який передбачає сприяння, підтримку й певний перелік послуг, що надають соціальні служби окремій особі чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їхнього соціального статусу та повноцінної життєдіяльності. Соціальне обслуговування осіб літнього віку складається із комплексу соціальних послуг, які клієнти можуть отримувати вдома та/або у спеціальних державних закладах та установах, що підпорядковуються органам місцевого самоврядування: соціально-побутові, психологічні, соціально-економічні, соціально-медичні, соціально-педагогічні, інформаційні, юридичні тощо [2, с. 77].

Основними завданнями соціального обслуговування в Україні є здійснення соціальної реабілітації та соціальної адаптації людей літнього віку. Серед головних цілей соціальної реабілітації фахівці вбачають створення сприятливих умов для соціалізації особи в суспільстві, поновлення її соціального статусу та спроможності до індивідуальної соціальної та сімейно-побутової діяльності за допомогою орієнтації у соціальному середовищі, суспільно-побутового пристосування, окремих форм соціального патронажу й соціального обслуговування. Зараз в

Україні існують три моделі соціального обслуговування літніх людей: стаціонарна, напівстаціонарна, нестаціонарна [1, с. 174].

Соціальна робота з особами літнього віку потребує постійного реформування із врахуванням сучасних реалій та зарубіжного досвіду. На даний час найбільш передовою формою соціальної роботи з громадянами літнього віку є робота в громаді. Аналіз іноземного досвіду дозволив визначити, що так звана «community work» виступає як робота соціального працівника безпосередньо у територіальній громаді, яка здійснюється залежно від певного рівня розвитку та чисельності мікросоціального середовища. Зважаючи на те, що специфіка соціальної роботи в громаді полягає в стимулюванні мешканців громади до розв'язання проблем, що виникли, важливою її частиною є розвиток і мотивування мешканців громади до активних дій [4, с. 64].

Науковці поділяють функціональні напрями соціальної роботи в громаді з громадянами літнього віку на такі типи [4, с. 65-66]: а) координаційно-посередницька діяльність – стимулювання розвитку взаємовигідних зв'язків територіальної громади, державних і недержавних організацій соціальної спрямованості на території даної громади; ефективна комунікація з місцевими ЗМІ; б) мотиваційно-мобілізуєча діяльність – мотивування осіб похилого віку до колективної діяльності задля розвитку громади; стимулювання здатності мешканців громади брати активну участь у суспільному житті; заохочення до виникнення різноманітних форм взаємної допомоги між жителями громади; в) дослідницько-моніторингова діяльність – аналіз і оцінка соціальних умов, потреб, нахилів осіб літнього віку у даній територіальній громаді; моніторинг якості соціальних послуг; г) сервісно-обслуговувальна діяльність – надання соціальних послуг співробітниками закладів соціального обслуговування та волонтерами.

Висновки. Отже, соціальна робота з людьми похилого віку в Україні охоплює досить широкий перелік видів, форм і послуг. Інституційне забезпечення соціального захисту даної верстви населення характеризується своєю різноманітністю і функціональністю. Водночас нормативно-правова база щодо соціальної роботи з людьми похилого віку залишається дещо застарілою і може бути не повністю адаптованою до нових викликів: наслідків повномасштабної війни, стрімкого «старіння» населення в Україні, потребі літніх людей у суб'єктності та активному

дозвіллі. Таким чином, необхідно не тільки оновлювати і вдосконалювати чинне законодавство відповідно до європейських стандартів, а й впроваджувати новітні методики і технології роботи з людьми «третього віку». Дана робота має базуватися на принципах поваги до гідності людини, гуманізму, адресності, активної участі в соціальному житті.

Список використаних джерел:

1. Голова Н. І. Соціальні моделі обслуговування геронтологічної групи населення в Україні. *Social Work and Education*. 2020. Vol. 7, No. 2. С. 170-177.

2. Голубенко Т. О. Особливості процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. *Молодий вчений*. 2013. № 1 (01). С. 77-81.

3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. UPL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.03.2023).

4. Мещан І. В. Самотність людей похилого віку як проблема соціальної роботи в громаді. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2017. № 1-2. С. 56-67.

5. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.03.2023).

6. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 17.03.2023).

7. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 17.03.2022).